

1.01

Prejeto 7. 5. 2007

UDK 341.222(497.4-18)"1919"

Jurij Perovšek*

Slovenska politika in vprašanje priključitve Prekmurja h Kraljevini SHS 1918-1919**

IZVLEČEK

Eno od najbolj žgočih vprašanj slovenskega naroda po razpadu Avstroogrske monarhije leta 1918, je bila združitev vseh delov slovenskega etničnega ozemlja v novi jugoslovanski državni skupnosti. Za vključitev Prekmurja v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev so se izrekle vse tedanje slovenske politične stranke (katoliška Vseslovenska ljudska stranka, liberalna Jugoslovanska demokratska stranka in marksistična Jugoslovanska socialnodemokratska stranka), težnje po vključitvi jugoslovansko državo pa so večkrat množično izrazili tudi Prekmurci. Boj za priključitev Prekmurja h Kraljevini SHS je izbojevala delegacija Kraljevine SHS na mirovni konferenci v Parizu, pri čemer so izstopali njeni slovenski člani, posebej izvedenec za Prekmurje dr. Matija Slavič. Slavič je na osnovi svojega velikega poznavanja narodnostnih, jezikovnih, zemljepisnih, gospodarskih, političnih in zgodovinskih razmer v Prekmurju pomembno pripomogel k odločitvi Vrhovnega sveta konference 9. julija 1919, da Prekmurje pripade Kraljevini SHS. Z njegovo privolitvijo je 12. avgusta 1919 Prekmurje zasedlo jugoslovansko vojaštvo. Združitev Prekmurcev z narodno matico je bila dejanje najvišjega nacionalnega pomena in je eden od zgodovinskih temeljev ozemelske celovitosti Republike Slovenije, ki je bil postavljen že v času neposredno po koncu prve svetovne vojne.

Ključne besede: Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, Madžarska, boj za meje, Prekmurje, pariška mirovna konferenca, Trianonska mirovna pogodba, Rudolf Maister, Matija Slavič, slovenska politika

ABSTRACT

SLOVENE POLITICS AND THE ISSUE OF PREKMURJE'S ANNEXATION TO THE KINGDOM OF SHS IN 1918-1919

One of the vital issues for the Slovene nation after the disintegration of the Austro-Hungarian Empire in 1918 was the unification of all Slovene ethnic lands under a new Yugoslav state. One of such lands was also Prekmurje, whose integration with the main national territory was unanimously supported by all Slovene political parties - the Catholic oriented Slovene People's Party, the liberal oriented Yugoslav Democratic party and the Marxist oriented Yugoslav Social-Democratic Party. The Slovenes in Prekmurje themselves massively expressed the same determination on several occasions. The diplomatic battle for

* Dr., znanstveni svetnik, Inštitut za novejšo zgodovino, SI-1000, Ljubljana, Kongresni trg 1; e-mail: Jurij.Perovsek@inz.si

** Program št. P6-0281 je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna. / The authors acknowledge the financial support from the state budget by the Slovenian Research Agency (Programme No. P6-0281)

the formal annexation of Prekmurje to the Kingdom of SCS was won at the Paris Peace Conference through the efforts of the Yugoslav delegation. The main credit went to the Slovene members of the delegation and, in particular, Matija Slavič, an expert on Prekmurje. His vast knowledge of its ethnic, linguistic, geographic, economic and historical aspects decisively contributed towards the adoption of the resolution on 9 July 1919, with which the Conference's Supreme Council awarded Prekmurje to the Kingdom of SCS. With the Council's approval, the Yugoslav army occupied the region on 12 August 1919. The unification of the Prekmurje Slovenes with the main national body immediately after the First World War was an act of highest national significance. With it, one of the historical foundations for the territorial integrity of the present Republic of Slovenia had been laid.

Key words: Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, Hungary, struggle for borders Prekmurje, Paris Peace Conference, Treaty of Trianon, Rudolf Maister, Matija Slavič, Slovene politics

Eno od najbolj žgočih vprašanj slovenskega naroda po razpadu Avstroogrske monarhije leta 1918 je gotovo bila združitev vseh delov slovenskega etničnega ozemlja v novi jugoslovanski državni skupnosti. Reševanje vprašanja slovenskih etničnih oziroma jugoslovanskih državnih mej na zahodu, severu in severovzhodu v letih neposredno po prvi svetovni vojni je namreč v marsičem usodno zaznamovalo slovensko narodnozgodovinsko izkušnjo v kasnejšem obdobju in je še danes v ospredju narodovega zgodovinskega spomina. Sodobniki so tedanji vojaškopolitični in diplomatski boj za slovenske in jugoslovanske meje živeli zelo intenzivno in poleg Primorske ter Koroške kot svoj jasen narodnopolitični cilj poudarili tudi vključitev Prekmurja v jugoslovansko skupnost. Omenjena problematika še ni zgodovinopisno izčrpana, posebej če jo primerjamo s primorskim in koroškim vprašanjem v času neposredno po prvi svetovni vojni, ki sta že dolgo predmet opazne raziskovalne pozornosti.

Zavest o vključenosti Prekmurja v slovensko narodno telo je še pred razpadom Avstro-Ogrske izrazil Narodni svet za Štajersko, ki je ob svoji ustanovitvi 26. septembra 1918 kot prvo od svojih najpomembnejših nalog poudaril določitev jasne narodne meje proti nemški Štajerski in Madžarski. Za njeno izdelavo v Prekmurju je določil narodnoobrambnega delavca in teologa dr. Matijo Slaviča.¹ Še pred razpadom monarhije pa so tudi v Prekmurju, ki je bilo v Avstro-Ogrski od drugih slovenskih dežel ločeno z dualistično državno mejo, izrazili zavest o pripadnosti slovenski narodni skupnosti. Slovensko prebivalstvo je 20. oktobra 1918 na zborovanju, ki ga je v Murski Soboti pripravilo Madžarsko izobraževalno društvo za Vendsko krajino z namenom, da bi se prebivalci izrazili za ogrske državljane, z vzklikanjem "Mi smo Slovenci! Živela Jugoslavija!" izreklo svojo slovensko in jugoslovansko usmeritev.² Na zborovanju se je zbralo približno 1500

¹ Matija Slavič: Državni prevrat v Mariborski oblasti. V: Slovenci v desetletju 1918-1928 : zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine. Ljubljana 1928, str. 219-220. O Narodnem svetu za Štajersko, ki je v času od 26. 9. do 30. 12. 1918 utemljal vsa najpomembnejša dejanja narodne osvoboditve na slovenskem Štajerskem ob koncu prve svetovne vojne glej prav tam, str. 215-269.

² Matija Slavič: Naše Prekmurje : zbrane razprave in članki. Murska Sobota 1999, (dalje Slavič, Naše Prekmurje) str. 37; Metka Fujs: Prekmurci v dvajsetem stoletju. V: Prekmurje na obrobju ali v stičišču evropskih komunikacij : zbornik referatov z znanstvene konference ob 80. letnici priključitve

udeležencev, le 300 med njimi pa večinskega slovenskega in jugoslovanskega prepričanja ni podprlo. "Zavedni ogrski Slovenci" so sprejeli posebno izjavo, v kateri so protestirali proti "nasilju, ki nam ne dovoli, da bi na zunaj pokazali in izrazili svoje slovensko narodno prepričanje". Obenem so na Narodno Vijeće SHS v Zagrebu³ naslovili prošnjo, "naj na mirovnem kongresu zaroda naše narodne pravice in pojasni nečloveško madžarsko zatiranje in nasilstvo, s katerim se nam brani, da bi se mogli sami izjaviti za naše narodno zedinjenje". Narodno Vijeće so še prosili, "da za slučaj ljudskega glasovanja (plebiscita - op. J. P.) doseže, da se pred glasovanjem brezpogojno prepreči vsak madžarski vpliv in odstranijo okrajni glavarji, notarji, orožniki, finance, učiteljstvo in poštni uradniki. Namesto teh naj pride nekaj slovenskih mož, ki bodo na zborovanjih pojasnili pomen samoodločbe in cilje jugoslovanske ter ogrske vlade. Prepričani smo," so poudarili, "da potem med nami ne bo kmeta, ki bi se izrekel pro corona hungarica (za madžarsko krono - op. J. P.). Dovolj nam je tisočletnega suženjstva. Naša želja je, da se združimo z ostalimi brati Slovenci ter s Hrvati in Srbi."⁴

Opredelitev za slovenstvo in skupno narodno življenje slovenskega prebivalstva z obeh bregov Mure je bila vpeta že v čas slovenskih osamosvojitvenih prizadevanj v zadnjem obdobju obstoja Avstro-Ogrske.⁵ Na veliki narodni slovesnosti 29. oktobra 1918 na Kongresnem trgu v Ljubljani, na kateri je bila razglašena odcepitev slovenskih dežel od Avstrije in ustanovitev nove jugoslovanske države - Države SHS⁶ -, so jo izrazili tudi zbrani manifestanti, ki so med drugimi nosili napis: "Pozdravljeni sodržavljeni Medžimurci in Prekmurci!"⁷ Napis je imel pomenljivo sporočilo, saj sta po razpadu Avstro-Ogrske Prekmurje in Medžimurje ostala v sestavu madžarske države. Želja Prekmurcev, da zapustijo njen okvir je bila po 29. oktobru 1918 vse bolj očitna. Že 3. novembra 1918 se je več sto Prekmurcev udeležilo shoda v Ljutomeru, kjer so zbrani manifestanti pozdravili nastanek Države SHS. Na shodu je govoril "tudi predstavnik Prekomurcev (...) in prosil, naj tudi nje sprejmemo pod okrilje Jugoslavije, kar je izzvalo (...) val navdušenja". Po shodu so za Prekmurce v ljutomerski šoli pripravili še posebno zborovanje.⁸ Še pred združitvijo Države SHS in Kraljevine Srbije v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, 1. decembra 1918, je *Slovenec* objavil tudi članek, ki je opozarjal na dotedanja prizadevanja prekmurških Slovencev po narodnostni ohranitvi. Avtor "Prekmurec" je članek sklenil s poudarkom, da se morajo prekmurški Slovenci na

Prekmurja k Sloveniji, Murska Sobota, 9. do 11. september 1999. Murska Sobota 2000, (dalje Fujs, Prekmurci v dvajsetem stoletju) str. 67; Miroslav Kokolj: Prekmurje v prevratnih letih 1918-1919. V: Revolucionarno vrenje v Pomurju v letih 1918-1920 : zbornik razprav s simpozija v Radencih od 27. do 29. maja 1979. Murska Sobota 1981, (dalje Kokolj, Prekmurje v prevratnih letih) str. 67-70.

³ Narodno Vijeće Slovencev, Hrvatov in Srbov je bilo vrhovno politično predstavniško telo, ki je razglasilo in vodilo boj habsburških Jugoslovanov za narodno samoodločbo. Ustanovljeno je bilo 5. in 6. 10. 1918 v Zagrebu. Po oblikovanju Države Slovencev, Hrvatov in Srbov (Država SHS), 29. 10. 1918, je bilo najvišji organ oblasti v tej državni skupnosti.

⁴ Slovenec, 12. 11. 1918, št. 260a, Protest in prošnja ogrskih Slovencev.

⁵ O slovenskem nacionalnem osamosvojanju in graditvi slovenske državnosti v času od ustanovitve Narodnega sveta za slovenske dežele in Istro 16. in 17. 8. 1918 do razpada Avstro-Ogrske 29. 10. 1918 glej Jurij Perovšek: Slovenska osamosvojitve v letu 1918 : študija o slovenski državnosti v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov. Ljubljana 1998, str. 15-59.

⁶ O manifestaciji 29. 10. 1918 v Ljubljani glej Janko Pleterski: Prva odločitev Slovencev za Jugoslavijo : politika na domačih tleh med vojno 1914-1918. Ljubljana 1971, str. 263-267.

⁷ Naprej, 30. 10. 1918, št. 249, Dnevne vesti. V sprevedu so nosili naslednje napise.

⁸ Slovenski narod, 12. 11. 1918, št. 267, Narodne manifestacije. Manifestacija v Ljutomeru; Kokolj, Prekmurje v prevratnih letih, str. 73-74.

podlagi etnografskih in zemljepisnih dejstev "priključiti (...) Jugoslaviji. To je tudi želja njih samih, kar se vidi iz izjave (Proklamacija ogrskih Slovencev iz avgusta 1918 - op. J. P.), ki smo jo čitali v časopisih še tedaj, ko je bila majniška deklaracija aktualna. Ta izjava se glasi: "Tudi mi od vseh drugih Slovencev pozabljeni in zapuščeni, celo našim najbližjim sosedom nepoznani ogrski Slovenci se priključujemo skupni jugoslovanski deklaraciji, da s tem svetu pokažemo, da nas še ni pogoltnila madžarska povodenj, da čutimo v sebi dovolj moči, da se otresemo madžarskega jarma, ki nas že stoletja pritiska, in sicer mi vsi brez razlike vere, strank in političnih nazorov, smo enodušno prožeti s to edino mislijo: Jugoslovanska majniška deklaracija se mora izvesti." Avtor je opozoril, da so prekmurški Slovenci s to izjavo "dovolj jasno izrazili svojo vročo željo in trdno voljo, da se zedinijo s svojimi brati, drugimi južnimi Slovani. Naša dolžnost pa je, da teh 100.000 duš našega naroda ne zapustimo in da ga ne prepustimo žalostni usodi, da se utopi v tujem, neslovanskem jezičnem morju, ker to bi bil neodpušljivi narodni greh. Ne, država SHS ne sme dopustiti in dovoliti, da se to Prekmurcem dogodi. Sedaj, ko se odločuje usoda naroda za stoletja, ako ne za vedno, je moralna in sveta dolžnost države SHS, da napne vse sile za to, da bodo tudi prekmurški Slovenci z drugimi Slovani zedinjeni in pripojeni naši skupni svobodni državi. To zahteva pravičnost in to je tudi naša sveta dolžnost, da zberemo vsaj vse one drobce našega raztrganega naroda, ki nam jih tisočletno suženjstvo še ni potujčilo." Zato je "neobhodno potrebno, da naše čete takoj in brez odlašanja zasedejo celo Prekmurje".⁹ Stališče, da sodi Prekmurje v jugoslovansko državo, je bilo v *Slovenecu* poudarjeno tudi sredi novembra 1918. *Slovenec* je tedaj zapisal, da nemški in madžarski narod nista vredna, "da se jima žrtvuje samo ena koroška ali ogrsko-slovenska vas, da, samo en jugoslovanski človek, samo ena ped slovenske zemlje, da bi ugodili njunim narodnim aspiracijam in želji po razširjenju ali obdržanju njihove krivične posesti".¹⁰

Želja prekmurških Slovencev po slovenski združitvi je izvirala iz njihove pripadnosti, ki so jo čutili do Slovencev čez Muro in je izražala jasno politično narodno zavest. Njeno oblikovanje v madžarski državi, ki je upoštevala le en narod, je bilo veliko dejanje narodne samograditve. V njenem razvoju je bila pomembna književna dejavnost prekmurških protestantskih in katoliških piscev, ki so vzpostavili prekmurški knjižni jezik. Pomembna so bila tudi prizadevanja mnogih, predvsem štajerskih Slovencev, da Mura poleg politične ne bi bila tudi kulturna pregrada v slovenski narodni celoti. Prestop iz kulturnega samozavedanja v osmišljanje nadaljnega političnega, gospodarskega in duhovnega razvoja Slovencev na Ogrskem pa je na prehodu v 20. stoletje, to je v času, ko je prišlo do stopnjevanje raznarodovalne politike, izpeljal krog domačih katoliških duhovnikov. Iz njega so izšli kasnejši voditelji narodnega gibanja v Prekmurju, usmerjenega v združitve z drugimi Slovenci v jugoslovanski državi.¹¹ Te težnje so Prekmurci po

⁹ *Slovenec*, 28. 11. 1918, št. 274, Prekmurec: Prekmurški Slovenci. O jugoslovanskem gibanju med Slovenci na ogrski strani dualistične meje in zgoraj navedeni Proklamaciji ogrskih Slovencev glej Kokolj, Prekmurje v prevratnih letih, str. 63-64.

¹⁰ *Slovenec*, 13. 11. 1918, št. 261, Roke proč - od naše Koroške in od naše ogrske Slovenije!

¹¹ Lojze Ude: Boj za severno slovensko mejo 1918-1919. Maribor 1977, (dalje Ude, Boj za severno slovensko mejo) str. 241-258; Janko Liška: Porajanje in rast narodne zavesti prekmurških Slovencev. V: *Revolucionarno vrenje v Pomurju in letih 1918-1920* : zbornik razprav s simpozija v Radencih od 27. do 29. maja 1979. Murska Sobota 1981, str. 260-271; Metka Fujs: Slovenska zavest in Slovenci v Prekmurju. V: *Slovenija 1848-1998* : iskanje lastne poti. Ljubljana 1998, str. 82-84; ista, Kako so se

oblikovanju Kraljevine SHS še močneje izražali. Zahtevali so uveljavitev svojih narodnostnih pravic in priključitev h Kraljevini SHS, obenem pa so v ljubljanskem tisku opozarjali na svoje slovensko narodno stališče.¹² 14. decembra 1918 so predstavniki "ogrskih Slovencev", zbrani v Filovcih, na jugoslovanske oblasti naslovili tudi prošnjo, naj odredijo "čimprejšnjo okupacijo tukajšnjega ozemlja po jugoslovanskih četah, ki bi tako preprečile mažarski vladi sedanja grozna zatiranja slovenskega naroda, ki je moral v zadnjih časih postati žrtev mažarskih vislic". Prošnjo je dva dni kasneje objavil *Slovenec* z namenom, da slovenska javnost "izve o našem narodnem gibanju proti mažarskemu prostaštvu in nasilnosti".¹³ Predstavniki Prekmurcev - Josip Godina, Ivan Jerič in Miško Kūhar - so bili tudi člani posebne deputacije, ki je v prvi polovici marca 1919 obiskala predsednika jugoslovanske vlade Stojana Protića, podpredsednika vlade dr. Antona Korošca in ministra za konstituantno in izenačenje zakonov dr. Alberta Kramerja in jih prosila, naj jugoslovanska vojska zasede Prekmurje. Dobili so zagotovila, da bo prekmursko vprašanje na pariški mirovni konferenci ugodno rešeno, od Protića pa so izprosili še dovoljenje, da smejo jugoslovanska letala metati letake na Prekmurje. Deputacija je še pred odhodom v Beograd 4. marca 1919 iz Ljubljane poslala telegram članu delegacije Kraljevine SHS na mirovni konferenci v Parizu Matiji Slaviču, v katerem je protestirala proti poskusom "odtujiti prekmurske Slovence od Jugoslavije".¹⁴

Pripadnost slovenstvu in željo po vključitvi v jugoslovansko državo so Prekmurci po oblikovanju Kraljevine SHS množično izrazili na dveh shodih - 26. decembra 1918 v Radgoni in 17. januarja 1919 v Beltincih. Shoda v Radgoni, ki ga je pripravil Narodni svet za Štajersko, se je udeležilo več kot 3000 ljudi. Kot je poročal *Slovenec*, je v Radgono kljub slabemu vremenu "dospelo (...) toliko prekmurskega ljudstva, kakor ga še to mesto ni videlo". Na shodu, ki mu je predsedoval Prekmurec Ivan Jerič, sta poleg drugih govorila tudi poveljnik Štajerskega obmejnega poveljstva general Rudolf Maister¹⁵ in Matija Slavič. Sprejeli so resolucijo, ki jo je poleg *Slovenca* objavil tudi prekmurski list *Novine*; urejal ga je viden graditelj narodnega samozavedanja v Prekmurju duhovnik Jožef Klekl ml. Sporočilo resolucije je bilo: "Prvi tabor prekmurskih Slovencev zbran 26. decembra 1918 v Radgoni, pozdravlja novo skupno vlado neodvisne države SHS (Kraljevine SHS - op J. P.) ter jo prosi, da vzame kmalu pod svoje okrilje slovensko Prekmurje, da bo zanj konec tisočletne sužnjosti pod Ogrri ter začetek novega svobodnega narodnega življenja. (...) Kakor ne želimo sebi narodne smrti," je nadaljevala resolucija, "tako

Prekmurci pred osemdesetimi leti odločili za Slovenijo. V: Zgodovina v šoli, 2000, št. 3-4, (dalje Fujs, Kako so se Prekmurci odločili za Slovenijo) str. 36; ista, Prekmurci v dvajsetem stoletju, str. 66-67; Slavič, Naše Prekmurje, str. 23-37, 273-279, 287-291; Darja Kerec: Prekmurska zavest in slovenstvo. V: Regionalni vidiki slovenske zgodovine : zbornik referatov XXXI. zborovanja slovenskih zgodovinarjev. Ljubljana 2004, str. 93-94.

¹² Slovenec, 21. 12. 1918, št. 294, Jugoslavija. Iz Prekmurja, 26. 1. 1919, št. 21, Pozdrav prekmurskim Slovencom, 21. 6. 1919, št. 140, Prekmurec: Boljševizem v Prekmurju, 2. 8. 1919, št. 176, Pismo iz Prekmurja.

¹³ Slovenec, 16. 12. 1918, št. 289, Ogrski Slovenci proti Mažarom.

¹⁴ Ude, Boj za severno slovensko mejo, str. 278-279; Kokolj, Prekmurje v prevratnih letih, str. 123-124.

¹⁵ Štajersko obmejno poveljstvo je obsegalo prostor od ogrsko-hrvaško-štajerske meje do črte Dob, Pliberk, kota Travnik in proti jugu do južne meje okrajnih glavarstev Ptuj, Maribor, Slovenj Gradec. - Janez J. Švajncer: Slovenska vojska 1918-1919. Ljubljana 1990, (dalje Švajncer, Slovenska vojska 1918-1919) str. 183.

protestira I. tabor prekmurskih Slovencev proti temu, da bi spadali primorski in goriški Slovenci pod Italijo, ker to bi bila njih narodna smrt. Vlada naj stori vse potrebno, da se to prepreči in da bodo v državi SHS združeni v resnici tudi vsi Slovenci." Resolucija je pozdravila tudi jugoslovanskega prestolonaslednika Aleksandra Karađorđevića in poudarila željo, da bi ga lahko kmalu pozdravili "kot osvoboditelja prekmurskih Slovencev".¹⁶

Še bolj množičen je bil shod v Beltincih. Na njem je 5000 zborovalcev poudarilo željo po priključitvi Prekmurja h Kraljevini SHS, čeprav so tedaj Madžari Prekmurcem obljubljali avtonomijo. Prekmurski Slovenci so se nato tudi na zborovanju v Kančevcih, 19. januarja 1919, odločili, da pod nobenim pogojem ne bodo ostali v madžarski državi. Ustanovili so celo društvo, da bi združili pod isto zastavo vse slovenske kraje, tudi tiste, ki so še višje od Monoštra. Obljubili so si, da bodo rešili in branili imetje in življenje vsakega rojaka, če bi ga madžarska vlada zaradi tega sestanka zatirala.¹⁷

Ob manifestacijah za priključitev k Jugoslaviji pa so se iz Prekmurja slišale tudi kritične besede o premajhni pozornosti, ki jo slovenska politika namenja rešitvi tega vprašanja;¹⁸ izrečene so bile tudi prošnje, naj bodisi jugoslovanske bodisi antantne čete čimprej zasedejo Prekmurje.¹⁹ Glede na pomen, ki so ga tedaj pripisovali rešitvi primorske in koroške mejne problematike, so bila opozorila Prekmurcev sicer upravičena, vendar pa je treba poudariti, da je bilo Prekmurje po razpadu Avstroogrske vseskozi v zavesti slovenske politike in širše javnosti. Narodni svet za Štajersko je bil namreč že novembra in decembra 1918 povezan s slovenskim narodnim gibanjem v Prekmurju. Rojaki iz Prekmurja so pošiljali informacije po kurirjih ali po pismih, ki so jih dajali na štajerski strani Mure na pošto. Celo Rabski Slovenci so prihajali k Narodnemu svetu v Maribor s poročili in po informacije.²⁰ Skrb štajerskega Narodnega sveta za Prekmurje se je posebej odrazila tudi v ravnanju tedanjega najboljšega poznavalca Prekmurja in njegove problematike, Matije Slaviča. Slavič, ki je še pred zlomom monarhije prepotoval Prekmurje z namenom, da spozna razpoloženje za jugoslovansko idejo, se je v Prekmurje znova napolnil v prvi polovici novembra 1918 in s propagandnimi letaki sonarodnjake vzpodbujal k porajanju novega narodnega življenja. Glasilo *Slovenec* je 21. decembra 1918 objavil tudi poziv Pozdravljeni, bratje Slovenci, slišite klic ogrskih bratov!, ki ga je oblikoval Slavič.²¹ Poziv je govoril o prebujeni narodni zavesti v Prekmurju in sonarodnjake opozarjal, naj ne pozabijo "svojih bratov med Rabo in Muro. (...) Mi prekmurski Slovenci stanujemo onkraj Mure, od Ljutomera

¹⁶ Slovenec, 4. 1. 1919, št. 3, Tabor prekmurskih Slovencev v Radgoni; Kokolj, Prekmurje v prevratnih letih, str. 88; Slavič, Naše Prekmurje, str. 37-38, 200, 248.

¹⁷ Slovenec, 23. 1. 1919, št. 18, Prekmurski Slovenci za Jugoslavijo, 25. 2. 1919, št. 46, Klic iz Prekmurja, 23. 4. 1919, št. 92, Madžarska strahovlada v Prekmurju; Ude, Boj za severno slovensko mejo, str. 264; Slavič, Naše Prekmurje, str. 39, 97- 98; Kokolj, Prekmurje v prevratnih letih, str. 98-100; Lambert Ehrlich: Pariška mirovna konferenca in Slovenci 1919/20. Ljubljana 2002, (dalje Ehrlich, Pariška mirovna konferenca in Slovenci) str. 148. O vprašanju avtonomije t. i. Slovenske krajine v januarju in februarju 1919 glej Kokolj, Prekmurje v prevratnih letih, str. 92-112.

¹⁸ Slovenec, 25. 2. 1919, št. 46, Klic iz Prekmurja. Prim. Fujs, Prekmurci v dvajsetem stoletju, str. 67.

¹⁹ Slovenec, 9. 4. 1919, št. 81, Obupen glas iz Prekmurja, 23. 4. 1919, št. 92, Madžarska strahovlada v Prekmurju, 5. 8. 1919, št. 178, Obupen klic iz Prekmurja.

²⁰ Slavič, Naše Prekmurje, str. 87.

²¹ Prav tam, str. 88, 200.

ob štajerski meji navzgor do Rabe. (...) Jugoslavija sega torej do Rabe. Ne pozabite, rojaki, tega naglaševati. Nas je na Ogrskem okoli 100.000 Slovencev."²²

O Prekmurju so spregovorile tudi slovenske politične stranke. Kot je 16. januarja 1919 poudaril tedanji vodilni slovenski politik Anton Korošec, so se vse tedanje stranke - katoliška Vseslovenska ljudska stranka (VLS), liberalna Jugoslovanska demokratska stranka (JDS) in marksistična Jugoslovanska socialnodemokratska stranka (JSDS) - povezale v skupnem delu za osvoboditev okupirane Primorske in pravično mejo "na Koroškem, Štajerskem in Ogrskem".²³ JDS in VLS oziroma njuni predstavniki sta ob različnih priložnostih od jugoslovanske vlade in mirovne konference v Parizu tudi zahtevali, da zagotovita priključitev Prekmurja h Kraljevini SHS.²⁴ Stranki sta zahtevo po priključitvi Prekmurja poudarili kot svoje načelno programsko stališče.²⁵ VLS, JDS in JSDS so na skupnem zborovanju slovenskih strank in zastopnikov vseh slovenskih političnih in nepolitičnih kulturnih, gospodarskih in strokovnih organizacij 12. maja 1919 v Ljubljani poudarile tudi zahtevo, "da se dovoli državi Srbov, Hrvatov in Slovencev (Kraljevini SHS - op. J. P.) zasesti one severno od Mure ležeče pokrajine v bivši Ogrski, v katerih prebiva slovenski narod, da se na ta način ta narod reši tuje narodne nadvlade, ter prisodi (...) te pokrajine državi Srbov, Hrvatov in Slovencev". Zborovalci so obenem na predsednika Deželne vlade za Slovenijo dr. Janka Brejca naslovili prošnjo, da sprejete resolucije takoj posreduje predsedniku Združenih držav Amerike ter ministrskim predsednikom Francije in Anglije, delegaciji Kraljevine SHS na mirovni konferenci v Parizu in ministrstvu za zunanje zadeve v Beogradu.²⁶ Za zasedbo Prekmurja se je spomladi 1919 zavzela tudi Deželna vlada. Na seji 14. aprila 1919 je sklenila, "da se naprosi ministrski predsednik in vojni minister s šifrirano brzojavko, da nemudoma odredi vojaško intervencijo v rešitev naših rojakov v Prekmurju in na Koroškem".²⁷

Poleg izražanja političnih stališč za priključitev Prekmurja h Kraljevini SHS so vse tri slovenske stranke še poskrbele, da se je lahko javnost v jugoslovanski Sloveniji seznanila z narodnojezikovnimi, socialnimi, gospodarskimi, kulturno-prosvetnimi, verskimi in političnimi razmerami ter zgodovinskim razvojem v Prekmurju.²⁸ Glavno sporočilo člankov, ki so v vodilnih slovenskih strankarskih glasilih izšli od srede novembra 1918 do srede marca 1919 je bilo, da je prekmursko "ljudstvo (...) s čudovito vztrajnostjo pretrpelo hude čase notranjih uporov, verskih bojev, turških navalov in ohranilo svoj prvotni katoliški in slovenski značaj",²⁹ in

²² Slovenec, 21. 12. 1918, št. 294, Od Rabe do Adrije.

²³ Slovenec, 17. 1. 1919, št. 13, Zborovanje zaupnikov Vseslovenske ljudske Stranke.

²⁴ Slovenski narod, 6. 1. 1919, št. 4, Sestanek zaupnikov JDS, 28. 1. 1919, št. 23, Sijajna manifestacija JDS za naše meje, 4. 4. 1919, št. 80, Kaj hočemo?; Slovenec, 16. 3. 1919, št. 63, S pravico na dan!, 24. 6. 1919, št. 142, Parlamentarno delo.

²⁵ Slovenski narod, 3. 3. 1919, št. 53, Zborovanje izvrševalnega odbora JDS; Slovenec, 13. 5. 1919, št. 109, Poslednji klic naroda.

²⁶ Naprej, 13. 5. 1919, št. 108, Za pravico in samoodločbo narodov.

²⁷ Sejni zapisniki Narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in Deželnih vlad za Slovenijo 1918-1921. 2. del: od 28. feb. 1919 do 5. nov. 1919 (št. 67-133). Ljubljana 1999, Zapisnik 88. seje Deželne vlade za Slovenijo, z dne 14. aprila 1919, (dalje Sejni zapisniki NV SHS in DVS, 2) str. 148.

²⁸ Slovenski narod, 15. 11. 1918, št. 270, Politične vesti. Kako je z ogrskimi Slovenci?, 24. 3. 1919, št. 71, M. R.: Srednjo šolo za Mursko polje!; Naprej, 7. 12. 1918, O prekmurskih Slovencih; Slovenec, 7.-9., 11., 12., 14. 3. 1919, št. 55-59, 61, P. S.: Ogrski Slovenci, št. 66, 21. 3. 1919, P. S.: Literatura ogrskih Slovencev.

²⁹ Slovenec, 14. 3. 1919, št. 61, P. S.: Ogrski Slovenci.

da se je ta pomembna veja slovenstva na podlagi svoje narodne zavesti odločila za jugoslovansko državo.³⁰ V času, ko Prekmurje vanjo še ni bilo vključeno, to je do 12. avgusta 1919, so vodilna slovenska politična glasila podrobno poročala tudi o nasilju, ki so ga Madžari oziroma madžarska meščanska in od 21. marca do 1. avgusta 1919 boljševidična državna oblast izvajali nad prekmurskimi Slovenci.³¹ O nasilju madžarskih oblasti so govorili tudi na seji Narodne vlade SHS v Ljubljani. Vlada se je 13. decembra 1918 seznanila s spomenico, ki jo je "deputacija iz Medmurja (...) predložila poverjeništvu za nar. obrambo (...) o grozotah, ki se tam dogajajo". Spomenico je posredovala Narodnemu Vijeću "s prošnjo, da zasedejo čimpreje srbske ali druge ententne čete Prekmurje in Medmurje".³² Podobno je že 20. novembra 1918 ravnal tudi slovenski liberalni politik in tajnik Narodnega Vijeća Albert Kramer. Bil je med predlagatelji sklepa Osrednjega odbora Narodnega Vijeća, da se zaradi nasilja madžarskih oblasti zaprosi vrhovnega poveljnika antantnih čet na Balkanu generala Louisa Francheta d'Espereja, naj "antantne čete zasedejo vsaj tisti del našega narodnega ozemlja v nekdanji Ogrski, ki se razprostira od Drave do Rabe na severu in od nekdanje avstrijske meje do Krke".³³ Proti nasilju nad prekmurskimi Slovenci je 16. januarja 1919 protestiral tudi zbor zaupnikov VLS za Štajersko, ki se je zbral v Celju. Zbor je poslal "svojim *trpečim bratom v tužnem Korotanu in Prekmurju* svoje pozdrave, prešinjene z globokim sočustvovanjem za njihovo trpljenje", in zahteval, "da se brezmejnimi silovitostim in tolovajstvom nemških in madžarskih tolp takoj napravi konec".³⁴

V jugoslovanski Sloveniji so največ pozornosti prekmurskemu vprašanju namenili na Štajerskem. To se ni pokazalo le v dejavnosti štajerskega Narodnega sveta, pač pa tudi tamkajšnjega slovenskega vojaštva. Po zaključku narodnega shoda v Radgoni, 26. decembra 1918, se je namreč general Maister sestal s predstavniki prekmurskih Slovencev in se odločil, da vojaško zasede Prekmurje. Vojaško zasedbo Prekmurja je podpiral tudi štajerski Narodni svet. Zaradi nepremišljenega in zato spodletelega prodora hrvaškega kapetana Jureta Jurišiča konec decembra 1918 v Prekmurje, ki je privedel do okrepitve madžarskih vojaških enot, nato do zasedbe Prekmurja ni prišlo. Položaj so zapletle tudi potrebe po okrepitvi mejne črte proti Štajerski in za pomoč slovenskim enotam na Koroškem ter nezanimanje Narodne vlade v Ljubljani za načrtovano Maistrovo akcijo v Prekmurju. Omenjene Jurišičeve akcije so se udeležili tudi prekmurski prostovoljci. Med njimi je izstopal poročnik Jožef Godina, ki je za nekaj dni zasedel rojstno vas Dolnjo

³⁰ Slovenski narod, 15. 11. 1918, št. 270, Politične vesti. Kako je z ogrskimi Slovenci?; Naprej, 7. 12. 1918, št. 281, O prekmurskih Slovencih.

³¹ Slovenski narod, 18. 11. 1918, št. 272, Madžarska grozodejstva na Prekmurskem, 7. 3. 1919, št. 57, Neodrešena domovina. Pregarjanje Slovencev na Prekmurskem, 2. 6. 1919, št. 128, Neodrešena domovina. Iz Prekmurja; Slovenec, 4. 1. 1919, št. 3, Prekmurje osvobojeno, 25. 2. 1919, št. 46, Klic iz Prekmurja, 23. 4. 1919, št. 92, Madžarska strahovlada v Prekmurju, 17. 5. 1919, št. 113, Narodni svet za Prekmurje slovenski javnosti!, 18. 5. 1919, št. 114, Politične novice. Vprašanje Prekmurja; Naprej, 15. 3. 1919, št. 62, Razno. Terorizem v Prekmurju.

³² Sejni zapisniki Narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in Deželnih vlad za Slovenijo 1918-1921. 1. del: od 1. nov. 1918 do 26. feb. 1919. Ljubljana 1998, Zapisnik 33. seje Narodne vlade SHS v Ljubljani, z dne 13. decembra 1918, str. 187.

³³ Građa o stvaranju jugoslovenske države (1. I - 20. XII 1918). Tom II. Beograd 1964, Zapisnik sa sednice Središnjeg odbora Narodnog Vijeća SHS, str. 625.

³⁴ Slovenec, 17. 1. 1919, št. 13, Zbor štajerskih zaupnikov V. L. S.

Bistrico v črensovski župniji.³⁵ Vojaške akcije v Prekmurju so spremljali osrednji slovenski časniki,³⁶ ki so poseg slovenskega vojaštva v tem delu Slovenije napovedovali že v začetku decembra 1918.³⁷

Kljub izgubljeni priložnosti za zasedbo Prekmurja, pa misel nanjo ni zamrla. Obudili so jo spomladi 1919. Tudi tedaj se je pokazala odločenost Prekmurcev, da sami osvobodijo svoje kraje. Na pobudo generala Maistra je namreč prišlo do intenzivnega zbiranja prostovoljcev po celotnem Prekmurju. Prostovoljci - zbranih oziroma evidentiranih jih je bilo okoli 500 - naj bi zasedli Mursko Soboto in nato poklicali na pomoč jugoslovanske čete. To bi bil zadosten razlog za Maistrovo intervencijo. V začetku maja so sporočili Štajerskemu obmejnemu poveljstvu, da so pripravljene na vstajo v Prekmurju. Ker pa je v tistem času prišlo do poloma slovenskih sil na koroški fronti, je bila obljubljena pomoč preklicana. Akciji v Prekmurju sta nasprotovala tudi Dravska divizijska oblast in Deželna vlada v Ljubljani.³⁸ O pripravah na vstajo v Prekmurju in njeni opustitvi je slovensko javnost v posebni izjavi obvestil Narodni svet za Prekmurje, ki je deloval od začetka marca do srede maja 1919 v Ljutomeru.³⁹ Vendar na Prekmurje niso pozabili. Od srede marca 1919 je Mariborska letalska stotnija v Prekmurju dnevno trosila velike količine letakov, v katerih so Prekmurce osrčevali k narodnemu samozavedanju in za novo jugoslovansko državo.⁴⁰

Medtem ko je spomladi in poleti 1919 madžarsko državo pretresal revolucionarni nemir in je od 29. maja do 3. junija 1919 pod vodstvom nekdanjega boljševika Vilmoša Tkalca prišlo celo do pojava kratkotrajne Murske republike,⁴¹ si je delegacija Kraljevine SHS na mirovni konferenci v Parizu na vso moč prizadevala, da bi Prekmurje pripadlo jugoslovanski državi. Izstopali so slovenski člani delegacije dr. Ivan Žolger, dr. Lambert Ehrlich, dr. Milko Brezigar in posebej

³⁵ Ude, Boj za severno slovensko mejo, str. 264-266, 269-278; Kokolj, Prekmurje v prevratnih letih, str. 87-91; Slavič, Naše Prekmurje, str. 200, 247-254; Fujs, Kako so se Prekmurci odločili za Slovenijo, str. 37; ista, Prekmurci v dvajsetem stoletju, str. 67; Matjaž Bizjak: Slovenska vojska 1918-1919 in formiranje Dravske divizijske oblasti : magistrska naloga. Ljubljana 2001, (dalje Bizjak, Slovenska vojska 1918-1919) str. 132-133.

³⁶ Slovenski narod, 2. 1. 1919, št. 1, Medžimurje in Prekmurje v naših rokah, 3. 1. 1919, št. 2, Operacije v Prekmurju in Medžimurju; Slovenec, 3. 1. 1919, št. 2, Jugoslavija. Naši v Prekmurju, 4. 1. 1919, št. 3, Prekmurje osvobojeno, prav tam, Najnovejše. Prekmurje v nevarnosti; Naprej, 7. 1. 1919, št. 4, Politični pregled. Hudi spopadi med Ogri in Jugoslavi.

³⁷ Slovenec, 6. 12. 1918, št. 281, Slovenci zasedajo ogrsko Slovenijo; Slovenski narod, 6. 12. 1918, št. 290, Iz Avstrije. Jugoslovanske čete v Medžimurju; Naprej, 6. 12. 1918, št. 280, Politični pregled. Hrvatske čete zasedajo Medmurje.

³⁸ Ude, Boj za severno slovensko mejo, str. 285; Kokolj, Prekmurje v prevratnih letih, str. 144-147; Fujs, Kako so se Prekmurci odločili za Slovenijo, str. 38; Bizjak, Slovenska vojska 1918-1919, str. 133.

³⁹ Slovenec, 17. 5. 1919, št. 113, Narodni svet za Prekmurje slovenski javnosti!; Ude, Boj za severno slovensko mejo, str. 279.

⁴⁰ Franjo A. Pivka: Mariborska letalska stotnija. V: Kronika, 1935, št. 4, str. 305-308; Ude, Boj za severno slovensko mejo, str. 278, op. 60; Kokolj, Prekmurje v prevratnih letih, str. 133-123; Švajncer, Slovenska vojska 1918-1919, str. 234; Slavič, Naše Prekmurje, str. 87-88. - Po poročilu Slovenca z dne 4. 1. 1919 naj bi letala Mariborske letalske stotnije letake metala na Prekmurje že 30. in 31. 12. 1918 (Slovenec, 4. 1. 1919, št. 3, Prekmurje osvobojeno). O metanju letakov na Prekmurje pred marcem 1919 glej tudi Ude, Boj za severno slovensko mejo, str. 278, op. 60.

⁴¹ O revolucionarnih razmerah na Madžarskem od 21. 3. do 1. 8. 1919 in pojavu t. i. Murske republike glej Julij Titl: Murska republika 1919. Murska Sobota 1970, str. 5-99; Viri za zgodovino komunistične stranke na Slovenskem v letih 1919-1921. Ljubljana 1980, dok. št. I, 134-146, str. 280-303; Kokolj, Prekmurje v prevratnih letih, str. 126-144, 148-191; Fujs, Kako so se Prekmurci odločili za Slovenijo, str. 37-38.

izvedenec za Prekmurje, Matija Slavič.⁴² Slavič je na podlagi svojega velikega poznavanja narodnostnih, jezikovnih, zemljepisnih, gospodarskih, političnih in zgodovinskih razmer v Prekmurju izdelal vrsto odličnih elaboratov, s katerimi je v diplomatskem boju na mirovni konferenci pomembno pripomogel k odločitvi Vrhovnega sveta konference 9. julija 1919, da Prekmurje pripade Kraljevini SHS.⁴³ S privolitvijo Sveta z dne 1. avgusta je nato 12. avgusta 1919 Prekmurje zasedlo jugoslovansko vojaštvo. O njegovi zasedbi so takoj poročali osrednji slovenski časniki.⁴⁴ *Slovenski narod* je ob tem dodal, da so jugoslovanske čete prinesle "tudi tej doslej zapuščeni veji našega naroda tako dolgo in težko pričakovano svobodo",⁴⁵ *Slovenec* pa opozoril, da bo morala narodna matica hitro in uspešno poskrbeti, "da (... Prekmurcem - op. J. P.) zacelimo gospodarske in kulturne rane, ki jih je vsekalo stoletno suženjstvo in strašni režim po vojski".⁴⁶

Narodno izpolnitev, ki so jo v slovenski politiki občutili ob priključitvi Prekmurja h Kraljevini SHS, je najbolj doživeto izrazil *Slovenski narod*. 14. avgusta 1919 je v obširnejši predstavitvi Prekmurcev in njihove zgodovine zapisal: "Zdi se nam, kakor bi se vračal brat z dolgega, dolgega potovanja v domačo hišo. Brat, ki ga dolga, dolga leta nismo videli, komaj nam je še malo obraz v spominu, velika razdalja nas je ločila, le pismo je prišlo tuptatam od njega: znamenje življenja. Res, da kmalu brat brata ne pozna, toda sprejemamo ga prisrčno. Zavedamo se, da smo sinovi ene majke, stisnimo si roke, povemo si svoje doživljaje, potožimo križe in težave in se pogovorimo o prihodnosti."⁴⁷ Prekmurci so jo množično pozdravili 17. avgusta 1919, ko so na velikem narodnem taboru v Beltincih, na katerem se je po različnih podatkih zbralo od 12.000 do 20.000 ljudi, proslavili osvoboditev Prekmurja in njegovo izročitev jugoslovanski civilni upravi.⁴⁸ Prekmurje se je nato

⁴² Rudy Kyovsky: Trianonska mirovna pogodba in slovensko-ogrska meja. V: Revolucionarno vrenje v Pomurju v letih 1918-1920 : zbornik razprav s simpozija v Radencih od 27. do 29. maja 1979. Murska Sobota 1981, (dalje Kyovsky, Trianonska mirovna pogodba) str. 244-253; Slavič, Naše Prekmurje, str. 213-233; Jurij Perovšek: Ehrlich in pariška mirovna konferenca 1919-1920. V: Ehrlichov simpozij v Rimu. Celje 2002, str. 75-77; Ehrlich, Pariška mirovna konferenca in Slovenci, str. 147-155.

⁴³ Vuk Vinaver: Jugoslavija i Mađarska 1918-1933. Beograd 1971, (dalje Vinaver, Jugoslavija i Mađarska 1918-1933) str. 80-81; Slavič, Naše Prekmurje, str. 93-161; prav tam, Viktor Vrbnjak: Matija Slavič in njegovo delo za Prekmurje, str. 325-331; Ehrlich, Pariška mirovna konferenca in Slovenci, str. 148-151.

⁴⁴ *Slovenec*, 13. 8. 1919, št. 185, Prekmurje osvobojeno, 14. 8. 1919, št. 186, Prekmurske meje; *Slovenski narod*, 13. 8. 1919, št. 188, Najnovejša poročila. Osvoboditev Prekmurja; Naše čete zavzele Mursko Soboto, 17. 8. 1919, št. 191, Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. T. V.: Zasedenje Prekmurja; Naprej, 13. 8. 1919, št. 183, Jugoslovanske čete zasedle Prekmurje, 14. 8. 1919, št. 184, Zasedenje Prekmurja.

⁴⁵ *Slovenski narod*, 13. 8. 1919, št. 188, Najnovejša poročila. Osvoboditev Prekmurja.

⁴⁶ *Slovenec*, 13. 8. 1919, št. 185, Prekmurje osvobojeno.

⁴⁷ *Slovenski narod*, 14. 8. 1919, št. 189, Nekaj o Prekmurcih. O tedanjih razmišljanjih o razvoju Prekmurja na upravnopolitičnem, gospodarskem, prometnem, kulturnem in šolskem področju po njegovi vključitvi v jugoslovansko državo glej *Slovenski narod*, 4. 9. 1919, št. 206, M. R.: Gospodarske, kulturne in politične težnje murapoljskih Slovencev. Glej tudi *Slovenski narod*, 24. 3. 1919, št. 71, M. R.: Srednjo šolo za Mursko polje!; Sejni zapisniki NV SHS in DVS, 2, Zapisnik 105. seje Deželne vlade za Slovenijo v Ljubljani, z dne 8. junija 1919, str. 244.

⁴⁸ *Slovenski narod*, 19. 8. 1919, št. 192, Narodni tabor v Prekmurju; *Slovenec*, 19. 8. 1919, št. 189, Ljudski tabor v Prekmurju; Miroslav Kokolj: Prekmurški Slovenci : od narodne osvoboditve do nacistične okupacije 1919-1941. Murska Sobota 1984, (dalje Kokolj, Prekmurški Slovenci) str. 20. *Slovenski narod* je v številki, v kateri je poročal o narodnem taboru v Beltincih, ponatisnil tudi članek, ki ga je leta 1873 objavil Slovenski učitelj o tedanjih Slovskih in verskih razmerah med prekmurškimi Slovenci. Članek je med drugim poudaril, da so Prekmurci "veja (...) krepke slovenske lipe, - ljudje so naše krvi in naše govornice". (*Slovenski narod*, 19. 8. 1919, št. 192, Šole in druge razmere ogrskih Slovencev pred c. 50 leti.)

"nenavadno hitro vključilo v politični, gospodarski in duhovni utrip nove države".⁴⁹

Življenje Slovencev z obeh bregov Mure v skupni državi je v mednarodnem pogledu sankcionirala Trianonska mirovna pogodba, sklenjena 4. junija 1920. Z njo se je Madžarska v korist Kraljevine SHS odpovedala vsemu jugoslovanskemu ozemlju, ki je pred tem sodilo v ogrski državni okvir.⁵⁰ Po sklenitvi Trianonske mirovne pogodbe je v mejah madžarske države ostalo 6087 Slovencev, v Prekmurju oziroma na Slovenskem pa 14.066 Madžarov.⁵¹ Združitev Prekmurcev z narodno matico je bila dejanje najvišjega nacionalnega pomena in je eden od zgodovinskih temeljev ozemeljske celovitosti Republike Slovenije, ki je bil postavljen že v času neposredno po koncu prve svetovne vojne. Postavila ga je narodno emancipacijska volja, ki je vodila Slovence v tedanjem preurejanju evropskih mej in ki je - tudi glede Prekmurja - dokazala svoj vseslovenski značaj. Vključitev Prekmurja v Kraljevino SHS in Maistrova zagotovitev slovenske meje proti Avstriji na Štajerskem sta bila tudi edini slovenski oziroma jugoslovanski vojaškopolitični in diplomatski uspeh v reševanju mejnih vprašanj po razpadu Avstro-Ogrske in oblikovanju jugoslovanske države leta 1918.

Jurij Perovšek

SLOVENE POLITICS AND THE ISSUE OF PREKMURJE'S ANNEXATION TO THE KINGDOM OF SCS IN 1918-1919

S u m m a r y

One of the vital issues for the Slovene nation after the disintegration of the Austro-Hungarian Empire on 29 October 1918, was the unification of all Slovene ethnic lands under a new Yugoslav state. Contemporaries whose political objective was the annexation of Prekmurje, as well as the Littoral and Carinthia, to the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (SCS), lived the military-political and diplomatic struggle for the Slovene and Yugoslav borders very intensely.

The determination of the Slovenes from both banks of the Mura river to live together as one nation had been part of the Slovene endeavours for independence since the final period of Austria-Hungary. When founded on 26 September 1918, the National Council for Styria set the definition of a clear ethnic border with the German part of Styria and Hungary as one of its highest priorities. Earlier, on 20 October 1918 in Murska Sobota, the Prekmurje Slovenes declared their national determination and aspiration to be incorporated in a Yugoslav state. After the foundation of the Kingdom of SCS, on 1 December 1918, they expressed this aspiration at several mass rallies. These were held in Radgona on 26 December 1918, in Beltinci on 17 January, and in Kančevci on 19 January 1919.

All active political parties in Slovenia - the Catholic oriented All-Slovene People's Party (APP), the liberal oriented Yugoslav Democratic Party (YDP) and the Marxist oriented Yugoslav Social-Democratic Party (YSDP) - expressed their support for Prekmurje's annexation, setting it as their main programme objective. Their appeals to secure the annexation were addressed to the Yugoslav government and the Paris Peace Conference on several occasions. Through their periodicals, the said parties sought to familiarise the wider public with Prekmurje's ethnic, linguistic, social, economic, cultural, educational, religious, political and historical situation. Prior to the official annexation of Prekmurje to the Kingdom of SCS on 12 August 1919, the leading Slovene newspapers reported on the

⁴⁹ Fujs, *Prekmurci v dvajsetem stoletju*, str. 69. O nadaljnem družbenem, političnem, gospodarskem in kulturnem razvoju Prekmurja v Kraljevini SHS (od leta 1929 Kraljevini Jugoslaviji) glej Kokolj, *Prekmurški Slovenci*, str. 21-625.

⁵⁰ O Trianonski mirovni pogodbi glej Vinaver, *Jugoslavija i Mađarska 1918-1933*, str. 22, 44, 114; Kyovsky, *Trianonska mirovna pogodba*, str. 253-255.

⁵¹ Slovenska novejša zgodovina : od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848-1992, 1. zv. Ljubljana 2005, str. 178, 399.

violence exerted against the Slovenes in the area by both the Hungarian bourgeois and Bolshevik regimes, the latter lasting from 21 March to 1 August 1919.

Of all the Slovene provinces, Styria showed the greatest interest in the Prekmurje issue. This was particularly evident in the activities of the Styrian National Council and the local Slovene military. In December 1918, General Rudolf Maister, Commander of the Styrian Border Units, expressed the intention to occupy Prekmurje, which was upheld by the Styrian National Council. The occupation was aborted at the end of the month, after the failed attempt by a Croat Captain Jure Jurišič to penetrate Prekmurje with his troops, which led to the Hungarian military build-up in the area. The idea, however, remained alive and, in Spring 1919, Maister started planning another military intervention. These plans too came to nothing after the Divisional Command of the Drava Province and the Provincial Government in Ljubljana, discouraged by a total defeat of the Slovene forces on the Carinthian front, refused to approve them. Still, Prekmurje was not forgotten. After mid-March 1919, the Maribor Airborne Company daily dropped large quantities of flyers over the region, aimed at raising the national awareness of local Slovenes and instilling in them the aspiration for the new Yugoslav state.

In Spring and Summer of 1919 - while Hungary fermented with revolutionary unrest and even witnessed the proclamation of the Mura Republic (lasting only from 29 May to 3 June) by a former Bolshevik, Vilmos Tkalec - a delegation of the Kingdom of SCS employed all available resources at the Paris Peace Conference to secure the annexation of Prekmurje to Slovenia. The main credit for the success goes to the Slovene members of the delegation, Ivan Žolger, Lambert Ehrlich, Milko Brezigar and, in particular, Matija Slavič, an expert on Prekmurje. Drawing on his extensive knowledge of Prekmurje's ethnic, linguistic, geographic, economic and historical traits, Slavič produced a set of brilliant reports which decisively contributed towards the adoption of the resolution on 9 July 1919, with which the Conference's Supreme Council awarded the region to the Kingdom of SCS.

With the Council's approval, the Yugoslav troops occupied Prekmurje on 12 August 1919. The international status of the Slovenes from both banks of the Mura river was defined by the Treaty of Trianon, signed on 4 June 1920. With it, Hungary relinquished in favour of the Kingdom of SCS the entire Yugoslav ethnic territory formerly belonging to its half of the Habsburg Empire.

The unification of the Prekmurje Slovenes with the main national body immediately after the First World War was an act of highest national significance. With it, one of the historical foundations for the territorial integrity of the present Republic of Slovenia had been laid.